

UTVA:

Miklavž in Miklavžek.

ekdaj sta živela v neki vasi dva moža, ki sta imela enaki imeni. Obema je bilo ime Miklavž, toda eden izmed njiju je imel štiri konje in drugi le enega. Zaradi tega so ljudje rekali onemu, ki je imel štiri konje, Miklavž, drugemu pa, ki je imel le enega, Miklavžek. Zdaj pa čujmo njiju zgodbo, ker je resnična!

Miklavžek je moral s svojim konjičem orati ves teden Miklavževo polje. Zato pa je Miklavž posojal Miklavžku vse svoje štiri konje enkrat na teden, in sicer ravno na nedeljo. „Pik, pok!“ je pokal tedaj Miklavžek ponosno s svojim bičem preko vseh petero konjičev; saj so bili za en dan takorekoč vsi njegovi. Solnce je lepo sijalo, zvonovi so vabili v cerkev in ljudje so vsi praznični hiteli mimo k maši ter se ozirali spotoma po Miklavžku, ki je vesel oral s petimi konjički, pokal s bičem in priganjal: „Hi, hot! Vsi konjički moji!“

„Ne govori tako,“ je omenil Miklavž, „tvoj je samo en konj.“

Toda ko je zopet kdo priromal po poti, se je Miklavžek spozabil ter bahajoč se vzkliknil: „Hi-i, hot! Vsi konjički moji!“

„Sedaj ti pa rečem, da je to zadnjikrat!“ mu je zažugal Miklavž. „Če še enkrat rečeš: vsi konjički moji, ti ubijem tvojega; potem ne boš imel niti enega.“

„Prav gotovo ne porečem več,“ odvrne ponižno Miklavžek. Ko pa so prišli ljudje spet mimo ter ga pozdravili, se mu je zdelo tako imenitno in prijetno, da bi mislili ljudje, da je vseh pet konjičev njegovih. In zopet je vzkliknil: „Hi, hi-hot, vsi konjički moji!“

„Čakaj, čakaj, jaz ti pokažem bahati se z mojimi konji!“ se zares razhudi Miklavž, zagrabi kol ter poči Miklavžkovega konja po glavi, da se takoj zgrudi in pogine.

„Joj, joimeni, sedaj pa nimam več konjiča!“ je jokal in obupaval Miklavžek. Nato pa je konja odrł, posušil kožo na vetru, jo spravil v vrečo, vrgel vrečo čez ramo ter se odpravil proti mestu, da bi kožo prodal.

Pot je bila dolga; prehoditi je moral velik, temen gozd. Poleg tega ga je dohitela še nevihta. Ubožec je zašel in preden je našel zopet pravo pot, se je zmračilo, in ne prišel bi pred nočjo niti v mesto — niti nazaj domov... Nedaleč ob poti je zagledal veliko kmetiško hišo. Okna so bila sicer zastrta, toda skozi špranje se je bliščala luč.

„Tam dobim morda prenočišče,“ si je mislil Miklavžek. Šel je tja ter potrkal na duri. Kmetica je odprla. Ko je pa slišala, da bi Miklavžek rad prenočil, ga je pognala dalje, rekoč: „Moža ni doma. In jaz ne sprejem nikogar v hišo, kadar sem sama.“

„Prenočiti bom moral pod milim nebom,“ je dejal Miklavžek. Kmetica mu je pa pred nosom zaprla vrata ter jih zapahnila.

Ob hiši je bil velik skedenj; med skednjem in hišo je stala drvarnica z ravno streho. Tu gori bi se dalo prenočiti, si je dejal Miklavžek, ko je zapazil to streho. Izvrstna postelja! Nato je zlezal na streho drvarnice, legel ter se obračal in obračal, da bi našel pravo ležo. S strehe je sedaj videl naravnost v izbo, zakaj polknice se zgoraj niso dobro zapirale. V izbi je bila pogrnjena miza ter obložena z vinom, pečenko, dišečim pecivom. Pri kmetici je sedel kovač, ki je obiral izdaten kos pečenega purana. Kmetica pa mu je pridno nalivala in mu stregla, kakor bi stregla svojemu možu.

„Ko bi jaz mogel priti do tega,“ si je mislil Miklavžek ter se pri-maknil bliže okna. Šment, kak kolač je zagledal sedaj! To je bila pojedina! Zdajci pa je zaslišal od ceste sem topot konjskih kopit. Kmet je prihajal domov. Ta kmet je bil sicer dobra duša, toda imel je čudno slabost: kovačev namreč ni mogel trpěti. Če mu je prišel kateri pred oči, je od jeze pobesnel. Sam Bog znaj, zakaj.

Zaradi tega je tudi prišel kovač voščit „Dober večer!“ kmetici tedaj, ko je vedel, da kmeta ni doma, ona mu je pa postregla z najboljšim, kar je imela. Sedaj, ko sta zaslišala, da prihaja mož domov, sta se silno prestrašila. Žena je brzo skrila kovača v skrinjo, pečenko, kolač in vino pa v peč, zakaj ko bi njen mož videl te imenitne jedi, bi gotovo vprašal, kaj to pomeni.

„Škoda!“ je zastokal Miklavžek na drvarnici, ko je videl, da je vse izginilo.

„Kdo je tu gori?“ je vprašal kmet ter se ozrl proti Miklavžku. „Zakaj ležiš tam? Pridi rajši v hišo!“

Miklavžek gre z njim v izbo ter mu pove, kako je zašel in ga prosi za prenočišče.

„Seveda,“ je dejal kmet, „toda treba, da prej kaj večerjava!“

Žena je bila proti obema jáko prijazna; pokrila je mizo ter prinesla skledo močnika. Kmet je bil lačen in je jedel s slastjo, toda Miklavžek je mislil le na pečenko in kolač, kar je bilo skrito v peči. Pod mizo je imel vrečo, v kateri, kakor vemo, je imel konjsko kožo, zaradi katere se je pravzaprav napotil v mesto, da bi jo prodal. Močnik se mu je ustavljal. Stopil je na svojo vrečo, da je posušena koža zaškripala.

„Pst!“ pravi Miklavžek vreči, stopi pa istočasno zopet nanjo, da še bolj zaškriplje.

„Kaj pa imaš v vreči?“ je vprašal kmet.

„Ej, čarovnika,“ odvrne Miklavžek. „Pravi mi, da pustiva močnik. V peč nama je načaral pečenke in kolača.“

„Ni mogoče,“ je vzkliknil kmet, stopil k peči ter jo odploščil. In res je našel gosposke jedi, ki jih je žena poskrila. Seveda je verjel, da je čarovnik v vreči to pričaral; zakaj žena je morala molčati. Znesla je takoj vse na mizo. Ko sta tako z veliko slastjo oba jedla, je stopil Miklavžek spet na vrečo, da je zaškripalo.

„Kaj zdaj pravi?“ je vprašal kmet.

„Pravi,“ je odvrnil Miklavžek, „da so tudi tri steklenice vina za naju v peči.“

Tako je morala žena tudi z vinom iz peči. Kmet je pil ter bil dobre volje. Na moč rad bi imel tudi on takega čarovnika, kakor ga ima Miklavžek.

„Ali more pričarati ta tvoj čarovnik tudi hudobca?“ vpraša kmet. „Dobre volje sem in rad bi ga videl!“

„Da!“ odvrne Miklavžek. „Moj čarovnik stori vse, kar zahtevam od njega. Kaj ne?“ vpraša — ter stopi na vrečo, da je zaškripala. „Slišiš, pravi da! Toda hudobec je grd in ni vredno, da bi ga videl.“

„Oh, jaz se ga ne bojim. Kakšen je neki?“

„Tak bo, kakor kak kovač.“

„Huuu!“ se je stresel kmet, „potem je res grd. Kovači so mi silno zoprne, a ne de nič. Saj vem, da je hudobec. Pogum imam, samo da mi ne pride preblizu.“

„Pazi! Vprašal bom čarodeja,“ je rekel Miklavžek ter stopil na vrečo in nastavljal uho.

„Kaj pravi?“

„Pravi, da čepi v oni-le škrinji v kotu. Vzdigni pokrov in videl ga boš; samo pazi, da ti ne uide.“

„Pomagaj mi!“ pravi kmet ter gre proti škrinji, v kateri je bil skrit kovač, ki so mu zobje od strahu šklepetali.

Kmet privzdigne nekoliko pokrov ter pokuka v škrinjo. „Hu!“ zakriči in odskoči, „videl sem ga; res je tak, kakor naš kovač. To je strašno.“

Nato sta zopet pila z Miklavžkom pozno v noč. „Prodaj mi čarovnika,“ pravi kmet, ko je imel že precej vina pod kapo, „zahtevaj zanj, kar hočeš, takoj ti dam zanj škafl denarja.“

„Ne morem,“ odvrne Miklavžek. „Pomisli, kakšno korist imam od njega.“

„Od sile rad bi ga imel,“ prosi kmet.

„No,“ se odloči končno Miklavžek. „Pa naj bo, ker si bil tako dober, da si me prenočil, nasitil in napojil. Imej ga! Toda zanj mi daš dober škaŕ denarja.“

„Dam,“ pravi kmet, „toda ono-le škrinjo moraš vzeti s seboj. Nočem je imeti v hiši. Kdo ve, če ne čepi še notri?“

Tako je izročil Miklavžek kmetu vrečo s posušeno kožo ter dobil zanj poln škaŕ denarja. Vrhutega mu je kmet podaril še voziček, da je naložil nanj škrinjo in denar.

„Bodi mi zdrav,“ se poslovil Miklavžek ter se napoti proti domu z denarjem in škrinjo, v kateri je čepel kovač. Onkraj gozda je šumel globok potok. Nov most je držal čezenj. Sredi mostu se Miklavžek ustavi ter reče na glas, da je kovač v škrinji lahko slišal: „Kaj naj počnem s to staro škrinjo! Težka je, kakor bi bila polna kamenja. Do smrti se utrudim, če jo vlečem naprej. Prekucnil jo bom v potok. Če priplava do mojega doma, prav; če ne priplava, pa tudi ne bo posebne škode.“ Nato zagradi škrinjo, kakor bi jo hotel vreči v vodo.

„Nikar,“ se oglasi kovač iz nje. „Izpusti me prej!“

„Hu,“ pravi Miklavžek in se dela, kakor bi ga bilo strah. „Še je notri. Le brž z njim v potok, da utone.“

„Oh, nikar, nikar,“ prosi kovač. „Usmili se me in izpusti me. Dam ti škaŕ denarja.“

„O, to je druga reč,“ de Miklavžek in odpre škrinjo. Kovač prileze vun ter sune prazno škrinjo v potok, doma odmeri Miklavžku škaŕ denarja. Tako je prišel Miklavžek do dveh škafov denarja.

„Glej,“ pravi sam sebi. „Dobro mi je poplačan konjiček. Jezilo bo Miklavža, kadar zve, kako sem obogatel z edinim konjičem. Toda naravnost mu tega že ne povem.“

Pa pošlje fantiča k Miklavžu, naj mu posodi škaŕ.

„Čemu mu škaŕ?“ se začudi Miklavž. Namaže dno škaŕa s smolo, da bi se kaj prijelo, kar bo Miklavžek meril. In res so se držali trije srebrnjaki dna, ko mu je Miklavžek vrnil posodo.

„Kaj to pomeni?“ se vpraša Miklavž ter se brž napoti k Miklavžku.

„Kje si dobil toliko denarja?“

„Glej, vse za konjičevo kožo, ki sem jo sinoči prodal.“

„Šment, dobro je plačana,“ vzklikne Miklavž, teče domov, zagradi sekiro, pobije svoje konje, jih odere ter se odpravi s kožami v mesto.

„Kože! Kože! Kdo kupi kože!“ vpije po ulicah. Črevljarji in usnarji so hiteli vkup ter povpraševali po ceni. „Škaŕ denarja za vsako!“ odgovarja Miklavž.

„Ta je ob pamet!“ so dejali ljudje. „Misliš li, norec, da imamo na škafe denarja?“

„Kože, kože! Kdo kupi kože!“ se dere Miklavž ter odvrne vsakemu, ki vpraša po ceni: „Škaf denarja!“

„Norčuje se iz nas!“ se razhudijo črevljari in usnjarji, pograbijo pasove in jermene ter udri po Miklavžu. „Kože, kože!“ ga oponašajo. „Čakaj, mi ti napravimo kožo, da ti bo zeleno in rumeno cikasta! Vun z njim! Iz mesta!“ so vpili, in Miklavž je moral na vso moč bežati. Tako temeljito še ni bil nikdar tepen.

„Čakaj!“ pravi, ko pride domov ves spehan, „to mi poplačaš, Miklavžek; ubijem te.“

Tisti čas je umrla Miklavžku tašča. Sicer Miklavžku ni bila nikoli dobra, vendar mu je bilo jako hudo, ko je umrla. Položil jo je v svojo gorko posteljo, misleč, da bo oživila, ko se ogreje. Na njegovi postelji naj bi ležala vso noč. Sam pa je legel na klop pri peči ter ondi zaspal, kakor se je zgodilo že večkrat. Kar se ponoči vrata odpro, in Miklavž se prikaže s sekiro v roki v izbo. Gre proti postelji ter udari s sekiro mrtvo taščo po glavi, misleč, da je ondi Miklavžek. „Tu imaš,“ pravi, „zdaj je konec tvojih norčij!“ In odide.

„Ta človek je pa res hudoben,“ govori pri sebi Miklavžek, „ubiti me je hotel. Sreča za mojo taščo, da je že mrtva, če ne, bi ji on sedaj življenje vzel.“ Mrtvo taščo pa obleče praznično, si izposodi pri sosedu konja in voz, posadi taščo tako na voz, da ne bi mogla pasti, ter se odpelje z njo z doma. Ko je solnce vstajalo, je prišel do krčme, kjer je ustavil, da bi zajtrkoval. Ta krčmar je imel mnogo denarja ter je bil dobra duša. Le od sile nagle jeze je bil in tedaj je bil hud, kakor da bi imel sam poper in tobak v sebi.

„Dobro jutro!“ pozdravi Miklavžka, „danes si se vrgel zgodaj v praznično obleko.“

„Da,“ pravi Miklavžek, „s taščo moram v mesto. Ona je ostala na vozu; noče priti v krčmo. Ali ji hočete nesti kozarec vina? Toda govorite glasno z njo, ker ne sliši dobro.“

„Prav rad,“ odvrne krčmar, natoči vino v kozarec ter gre proti vozu, kjer je sedela mrtva tašča. „Zet vam pošilja kozarec vina,“ pravi krčmar; toda žena mu ne odvrne ničesar. „Ali slišite, mati?“ zavpije na ves glas, „zet vam pošilja kozarec vina!“ Še tretjič ponovi isto in še v četrtič, toda žena na vozu se ne gane in molči trdovratno. To krčmarja tako razjezi, da ji vrže kozarec v glavo, vino se ji je polilo po obrazu, ona pa se je zvrnila, zakaj ni bila privezana na vozu.

„O joj,“ zavpije Miklavžek, skoči iz krčme ter zgrabi krčmarja. „Ubil si mi taščo; poglej, kako luknjo ima na čelu.“

„Gorje meni!“ zatarna krčmar ter vije roke. „Temu je vzrok moja nagla jeza. Ljubi Miklavžek, škaŕ denarja ti dam in taščo ti pokopljem, kakor da bi bila moja, samo da molčiš, sicer sem ob glavo, in to bi bilo hudo.“

Tako je dobil Miklavžek zopet škaŕ denarja, krčmar pa je pokopal taščo, kakor da bi bila njegova.

Ko se vrne s tolikim denarjem domov, pošlje koj fantiča k Miklavžu po škaŕ na posodo. „Kaj spet to!“ pravi Miklavž. „Ali ga nisem ubil? Moram sam pogledati tja.“ In šel je. „Kje si vendar dobil toliko denarja?“ vpraša ter široko odpre oči, ko zagleda pri Miklavžu toliko srebra. „Ali te nisem ubil?“

„Ne mene, ampak mojo taščo si,“ pravi Miklavžek, „jaz pa sem jo prodal za škaŕ srebra.“

„Dosti si dobil zanjo,“ se začudi Miklavž, leti domov, pograbi sekiro ter ubije svojo taščo, naloži jo na voz ter se odpravi v mesto naravnost k lekarničarju ter ga vpraša, če hoče kupiti mrtveca.

„Kdo je in kje si ga dobil?“ vpraša lekarničar začuden.

„Moja tašča je,“ odgovori Miklavž. „Ubil sem jo, da bi jo prodal.“

„Bog nas varuj,“ pravi lekarničar. „Človek, ali si ob pamet? Ne govori takih stvari, sicer te obesijo!“ Nato mu razloži in pojasni, kako hudodelstvo je to pravzaprav, ter da hudobnež, ki bi kaj takega storil, ostro kazni zasluži. Miklavž se tega tako prestraši, da skoči brž iz lekarne na voz ter drvi proti domu. Lekarničar in ljudje so bili prepričani, da je blazen ter so ga pustili oditi. „Le čakaj!“ godrnja Miklavž, ko drvi po cesti, „le čakaj, Miklavžek, to ti pa res pošteno poplačam!“

Ko pride domov, vzame veliko vrečo, drvi h Miklavžku ter pravi: „Zopet si me ukanil. Zaradi tebe sem pobil konje, zaradi tebe pobil taščo. Temu si ti kriv, toda to je bilo zadnje. Sedaj bo konec s teboj!“ Pograbi Miklavžka ter ga potlači v vrečo, jo vrže čez ramo ter zavpije: „V potok s teboj!“ Do potoka je bila dolga pot. In Miklavžek je bil težak. Pot je držala mimo cerkve. Iz cerkve so donele orgle in ljudje v cerkvi so glasno molili. Miklavž vrže vrečo s sebe ter jo nasloni k zidu in si misli: „Ne bo škodilo, če stopim hipec v cerkev ter se pomolim Bogu, preden grem dalje. Ljudje so v cerkvi, a Miklavžek mi iz vreče ne more uiti.“ — In res stopi v cerkev.

„Gorje meni, gorje meni!“ zdihuje Miklavžek v vreči ter se vrti in obrača, da bi se razvezala, toda zaman. Kar pride mimo star pastir s svojo čredo. Krave so se zaletele v vrečo, da je omahnila na tla. „Joj-mene,“ zdihuje Miklavžek. „Tako še mlad, pa že moram v nebesa!“

„In jaz siromak!“ pravi pastir, „tako sem že star, a še ne morem do njih!“

„Razveži vrečo!“ pravi Miklavžek, „in zlezi namesto mene vanjo, boš pa kmalu tam.“

„To storim rad,“ odvrne pastir ter razveže vrečo, iz katere skoči Miklavžek. „Ali boš varoval ti mojo govedo?“ pravi starček ter zleze v vrečo, ki jo Miklavžek brž zaveže, čredo pa odžene naprej.

Kmalu nato pride Miklavž iz cerkve ter zadene vrečo na rame. Čutil je, da je bila vreča precej lažja, nego je bila prej; zakaj pastirja je bilo komaj za pol Miklavžka. „Kako zdaj lahko nosim“, si misli, „to je plačilo, ker sem molil v cerkvi.“ Gre k potoku, kjer je bila voda najglobočja, ter vrže vanjo vrečo s starim pastirjem, meneč kajpada, da ima Miklavžka notri, in zakliče: „Tako! Sedaj se ne boš več norčeval z mano!“

Ko se vrača domov, sreča na križpotu Miklavžka, ki je gnal čredo goveda. „Kaj je spet to?“ zastrmi Miklavž. „Ali te nisem vrgel v potok?“

„Da, vrgel,“ pravi Miklavžek, „komaj pred pol ure.“

„Pa odkod imaš to lepo govedo?“ vpraša Miklavž.

„To je povodno govedo,“ odvrne Miklavžek. „Povem ti vso zgodbo ter se ti zahvalim, da si me vrgel v potok; brez tebe bi ne bil nikdar tako bogat, kakor sem. Hudo mi je bilo, ko si me tlačil v vrečo, ves sem trepetal, ko si me vrgel v vodo. Prišel sem pa takoj na dno, ne da bi se bil kaj udaril, ker raste na dnu vode lepa, mehka trava. Vreča je bila takoj razvezana, in lepa deklica v beli obleki, z vencem v laseh, stoji pred mano ter mi pravi: Ali si ti tukaj, Miklavžek? Na, tu imaš najprvo malo živinice! Miljo od tu pa dobiš ob poti pašnik, ki je tudi tvoj. — Sedaj sem opazil, da je potok pravzaprav cesta povodnih ljudi. Polno cvetic in buine paše je ondi. RIBE so brzele mimo mojih ušes kakor ptice po zraku. Izvrstni ljudje so tamkaj, ti pravim. Kaj pa šele živinica, živinica, ko ima tako pašo!“

„Toda, zakaj si prišel takoj gor?“ vpraša Miklavž, „jaz bi bil doli ostal, če je res tako lepo!“

„Ej, to pa samo zato, da pridem prej do paše, ki je, kakor mi je rekla povodna deklica, miljo daleč ob cesti. — Razumeti moraš, da cesto misli ona potok. Jaz pa sem stopil na suho, da si prikrajšam pot ter se izognem ovinkom, ki jih dela potok, kakor sam veš. Če pa jo od tu po suhem tako počez urežem, sem hipoma tam. Prihranim si pol milje poti ter pridem prej do pašnika s svojo živinico.“

„Kako srečen si,“ blagruje ves zamišljen Miklavž Miklavžka. „Ali misliš, da bi tudi jaz dobil živinico, če bi prišel na dno potoka?“

„No, menda vendar,“ pravi Miklavžek. „Toda pretežak si. Ne morem te nesti v vreči do potoka. Če greš pa sam tja in ondi zlezeš v vrečo, te z veseljem brcnem v vodo.“

„Hvala lepa,“ pravi Miklavž. „Če pa ne dobim živine, ko pridem doli, tedaj te strašno nabijem!“

„Oh, nikar ne bodi tako hud,“ prosi Miklavžek ter gre z njim proti potoku. Ko živina, ki je bila žejna, zagleda vodo, se spusti v tek proti potoku, da bi se napila. „Ali vidiš, ali vidiš?“ pravi Miklavžek, „kako žival hrepeni, da bi prišla zopet domov?“

„Res je,“ pravi Miklavž, „le brž mi pomagaj, da pridem hitro doli!“ Zleze v vrečo, ki jo je imel s seboj. „Daj mi še kamen v vrečo, da pridem bolj gotovo na dno,“ prosi Miklavžka.

„O, prideš, prideš,“ ga tolaži Miklavžek. Vendar porine še kamen v vrečo, zadrigne vrv ter pahne vse skupaj v potok. Plosk! Miklavž je bil v vodi ter se je takoj potopil.

„Bojim se, bojim se, da vendar ne bo dobil živinice tam doli!“ govori sam s seboj Miklavžek, ko žene čredo proti domu.

Pomlad.

Prijatelji moji, ste čuli:
moži se kraljica poljana!

Tako? — Pa kdo bo njen ženin?

On sam, junak sveti Jurij.

Že kupil je krilo nevesti;

ah, lepo, zeleno

in belo kopreno.

Iz rožic pisanih,

lepo porisanih

poročni ji venec ukazal je splesti.

Ej, to bo veselje takrat!

V svate pridejo ptice

in pele bodo,

v svate pridejo rože,

dehteale bodo;

še samo solnčece bo svat,

nevesti pošlje svoj škrlat.

Še mi smo povabljeni, bratje, na pir;

zakaj bi veseli ne vriskali, peli,

izgnali iz sebe ves dušni nemir! —

Albert Š.

